

IBRIS

We know
books

ELLIE MIDWOOD

Fata
care
a evadat
de la
Auschwitz

Traducere din limba engleză și note
ADINA și GABRIEL RAȚIU

LITERA

București

I

Auschwitz, toamna anului 1943

Edek era sătul. Revelația sumbră apărură odată cu primele raze de soare care-și revărsau lumina roșie peste acoperișurile barăcilor, în timp ce Edek se uita cum ofițerul SS Brück strivea fără milă capul unui deținut sub crampoanele de oțel ale cizmei. Deși victima încetase de mult să mai miște, gardianul era foarte perseverent și continua să-l calce în picioare cu aversiunea fermierului care zdrobește un șoarece cu lopata.

În definitiv, asta erau deținuții în ochii SS-ului – niște paraziți. Încă din prima zi, naziștii își exprimaseră deschis sentimentele față de nou-sosiți. Edek se număra printre primii deținuți politici întâmpinați cu acest „discurs de bun venit“, imediat ce coborâseră din tren, buimaci și orbiți de lumină, pe temuta rampă de la Auschwitz, în iunie 1940. Șapte sute douăzeci și opt de oameni s-au instalat în ziua aceea în fostele barăci poloneze. Tot în ziua aceea, Edward Galiński, cadet la marină, încetase să mai existe. Din momentul acela, devenise *Häftling* – deținutul – 531, condamnat la muncă silnică pentru...

De ce-l acuzase mai exact secția poloneză a Gestapoului? Trecuse atât de mult timp de când îl forțaseră să semneze mărturisirea, încât Edek nu mai ținea minte detaliile. Un neamț ochelarist și mios la vorbă îi

explicase politicos că, pentru a ieși din beciul Gestapoului, Herr Galiński trebuia să-și pună semnătura sub textul indescifrabil, în limba germană, și să admită că a complotat împotriva Reichului, împreună cu alți membri ai inteligenței poloneze. Edek încercase să-i explice că e fiu de instalator și nici măcar n-a visat vreodată că ar putea face parte dintre elitele intelectuale, darămite să participe la comploturile lor. Neamțul încuviințase înțelegător din cap, îi trăsese câțiva pumni sănătoși în tâmpile, apoi se ștersese bine cu batista și îl sfătuisese să se mai gândească.

Până la finalul săptămânii, Edek semnase mărturisirea.

Toată lumea a făcut asta, până la urmă, îi explicase amabil ofițerul de la Gestapo, vârând dosarul lui Edek între multe alte dosare gri, cu svastica pe copertă, care stăteau înșirate pe lângă pereții noului său birou de la penitenciarul din Tarnov. Dincolo de ferestrele cu zăbrele, în locul steagurilor poloneze, înlăturate după invazia germană din 1939, fluturau pe fațade drapelurile purpurii cu *Hakenkreuz*¹. În curte, pe lângă zidul ciuruit de gloanțe, se întindeau bălți roșii de sânge. Aici erau împușcați inamicii Reichului – jurnaliști și liberali, în marea lor parte, care ațâtau populația de rând și o zăpăceau cu idei împotriva propagandei oficiale de stat. Pe agitatori, Gestapoul îi lichida primii. Erau mult prea recalcitranți pentru gustul naziștilor.

Nazistul nu mințise, după cum a aflat Edek de la unul dintre bărbații încărcăți în același tren de Auschwitz. Toți erau acuzați de aceleași fapte.

– Singura noastră vină e că suntem oameni tineri și sănătoși, capabili să pună mâna pe arme și să cheme

¹ Svastică

lumea la revoltă împotriva scârbelor de naziști, i-a zis unul dintre ei, trăgând din țigară cu ochii pierduți în gol.

La picioare, avea o bocceluță cu lucrurile pe care fiecare deținut le putea lua cu sine la noua destinație, al cărei nume paznicii lor îl țineau ascuns ca pe un secret sinistru. Vorbea în șoaptă, căci *scârbele de naziști* mai sus menționați luaseră locul polițiștilor polonezi la gară și stăteau pe o bancă în același vagon, fixându-i pe polonezi cu ochii lor mici și dușmănoși și răstindu-se de câte ori vreunul îndrăznea să ridice privirea spre fereastră.

–E de ajuns ca să ne trimită undeva, departe de lume, sub acuzația de complot, a continuat bărbatul. Femeile, copiii și bătrânii nu reprezintă o amenințare. De-asta i-au lăsat în pace. Deocamdată, cel puțin.

Tânărul se numea Wiesław.

Acum, trei ani și jumătate mai târziu, stătea lângă Edek și se uita la gardianul care strivea capul deținutului. O singură otheadă aruncată la chipul prietenului său îl convinsese pe Edek că și acesta era sătul.

–Trebuie să scăpăm de-aici, murmură Edek în poloneză.

Spre marele lui ghinion, gardianul SS Brück îl auzise. Se răsuci imediat, uitând de victima îngropată în noroi.

–Iar vorbiți în limba aia scârboasă a voastră?

Gâfâia. Vena de la gât i se umflase sub gulerul strâmt, cu însemne naziste.

–Vrei să petreci câteva zile în Strafblock ca să-ți bagi mințile-n cap?

Edek lăasă ochii în pământ și își ceru numaidecât scuze. Îi ajungea câte zile petrecuse deja la carceră. Strâmtă ca un coteț de câine, carcera era o cutie de

ciment, fără ferestre și unde nu aveai nici măcar suficient spațiu cât să poți sta în picioare; doar o găleată în colț, în care să-ți faci nevoile, și un blid cu mâncare pe care-l primeai o dată pe zi. Dar nu disconfortul fizic era pedeapsa, ci singurătatea într-o beznă totală, care, încet, dar sigur, îți fura mințile. După doar câteva ore, te cuprindea senzația înfiorătoare că ești îngropat de viu și oricât ai fi țipat, nu-ți era de nici un folos. Cel care crease aceste blestemății se asigurase că invențiile lui sunt perfect izolate fonic. Puteai să urlai până leșinai; doar cei patru pereți și ecoul propriei voci răgușite răspundeau rugilor tale deznădăjduite.

Prin urmare, Edek nu avea nici un chef să se întoarcă acolo.

Gardianul SS se apropie de cei doi, cu mâinile în buzunare. Era tânăr ca ei, nu părea să aibă mai mult de douăzeci și cinci de ani. Tot ca ei, avea chipul neted și ochi strălucitori, dar era vânjos și nu era ras pe cap, ci tuns după ultima vogă – scurt pe laturi și în spate, cu un zuluț moale care-i cădea pe un ochi. Arianul stăpânitor al lumii, doar datorită sângelui său. Avea un zâmbet malițios pe buze.

– Ce ți-a zis?

Stătea nas în nas cu Wiesław și-l fixa cu ochii lui albaștri și palizi, fără să clipească.

Dar prietenul lui Edek nu se lăsă păcălit de tonul amical.

– Vă admira ceasul, Herr Scharführer, îi răspunse serios, într-o germană poticnită. A zis că n-a mai văzut unul atât de frumos.

Lui Edek îi veni inima la loc. Se putea bizui pe Wiesław în astfel de situații – calmul și promptitudinea reacțiilor sale îl făcuseră celebru printre deținuții din lagăr.

Gardianul ridică leneș mâna. Lumina roșie a apusului scânteia pe fața aurie a ceasului. *Furat de la un evreu*, se gândi Edek, dar nu zise nimic, ci doar își mai ceru o dată iertare că a vorbit în limba maternă.

Scharführer¹ Brück observă numărul scurt de pe pieptul lui Edek, își dădu seama că e deținut cu vechime și flutură din mână indiferent.

Nu era prima oară când numărul de deținut, sau triunghiul roșu de prizonier politic, îl salva de la bătaie sau de la moarte. De când naziștii aduseseră primii evrei la Auschwitz, hotărâseră de comun acord ca toată ura ideologică să fie îndreptată împotriva lor. Polonezii se treziseră deodată avansați în funcții de Kapo – deținuți cu funcții administrative și de comandă – împreună cu infractorii germani, care-și purtau mândri hainele civile, cu triunghiuri verzi cusute în piept. Edek aprecia, firește, schimbarea binevenită, dar nu putea să nu-i fie milă de bieții oameni care erau omorâți doar pentru că aparțineau rasei greșite.

- Unde mergeți? îi întrebă ofițerul.

- La Birkenau, Herr Scharführer, răspunse numaidecât Edek. La ordinele Rottenführerului² Lubusch.

- Lubusch? Kommandoführerul de la atelierul de lăcătușerie?

- *Jawohl*³, Herr Scharführer. Le dăm o mână de ajutor tâmplarilor de câte ori primim ordin.

Edek se pregătea să-i dea mai multe lămuriri, dar Brück se plictisise deja.

¹ Grad paramilitar în trupele SS, echivalent cu cel de sergent-major

² Grad paramilitar în timpul nazismului, în cadrul trupelor SS, echivalent cu cel de caporal

³ „Da, să trăiți“ (în limba germană în original)

- Duceți hoitul ăsta împruțit la cărucior, zise Brück, arătând cu indiferență spre ceea ce deținuții numeau „căruciorul morții“, așezat lângă peretele barăcii, cu un morman de cadavre pe el. Pe urmă, valea! V-au trimis aici să munciți, nu să vă zgâiți la ceasurile oamenilor.

În ciuda bombănelilor și rânjeturii ofițerului, se vedea că e mândru de complimentul primit. Probabil că era un ceas scump. Edek se gândi la bărbatul care-și luase adio de la el înainte de a-și lua adio de la viață și i se întoarse stomacul pe dos.

Trebuie să scăpăm de-aici, îi spusese lui Wiesław și nu glumea. Se săturase de SS-iștii care își ucideau victimele nevinovate, călcându-le în picioarele; se săturase să-i vadă cum pun mâna pe bogățiile celor uciși. Dar, mai presus de orice, se săturase să fie respectuos cu toți nemernicii în uniformă, să-și ceară scuze că vorbește poloneză, să-și scoată șapca în fața lor, să fie numit ființă inferioară și să trebuiască să se comporte ca atare.

2

Birkenau, lagărul de femei

Era agitație mare în Blocul de Prelucrare a Deținuților, ca întotdeauna când grupurile de nou-venite erau mânate de la o secție la alta, în pocnete de cravașă și jigniri grosolane. Pe rampă, multe dintre femeile naive aveau încă speranțe. Dar, odată ajunse în blocul acesta, își luau adio de la orice iluzii, cu ajutorul loviturilor primite de la Kapo și al răcnetelor gardienilor SS.

Chinuită de amintirea propriei experiențe trăite în Blocul de Prelucrare a Deținuților, Mala stătea lângă biroul gardienței-șefe, așteptând răbdătoare ca aceasta să termine de completat documentele, și se uita tulburată la mulțimea speriată din fața ei.

Mesageră însărcinată să transmită ordinele SS-ului și documente oficiale de la un bloc la altul, când n-o ajuta pe șefa lagărului de femei, Maria Mandl, la diverse treburi administrative, Mala nu mai avea de ce se teme nici de gardieni, nici de Kapo. Banderola cu însemnele de *Läuferin*¹ pe braț, hainele civile și părul blond-închis, prins în coc, o deosebeau de restul populației lagărului. Cu toate astea, cel mai mult detesta Blocul de Prelucrare; era locul unde ultimele fărâme de speranță erau strivite sub lovituri de bastoane, unde fostele vieți

¹ Aici, „mesageră, curieră“ (în limba germană în original)

erau curmate și aruncate la gunoi împreună cu grămezi de păr ras, unde numele erau anulate și înlocuite cu numere, imprimate pe veci pe antebrățele femeilor, cu o ustensilă rudimentară de tatuat.

- Toate hainele jos, scroafe împușite! *Schnell, schnell, schnell!* Mai repede! Haideți odată! Dați totul jos de pe voi. Da, și lenjeria murdară, purcelușii mei cumiști.

Pocnetul cravașei fu urmat de un țipăt speriat.

- Nu mai trageți de timp și mișcați-vă odată, până nu-mi ies din fire.

Cu toate astea, cineva protestă; de regulă, erau mamele din familiile ortodoxe. Nu pentru ele cereau îngăduință, ci pentru pudoarea fiicelor lor: *Faceți ce vreți cu mine, Frau Aufseherin¹, dar cruțați-le pe fete!* Fetele încremenite, buimace și ocrotite, tremurând în brațele mamelor, înainte de a fi smulse din îmbrățișarea tandră. Fetele fură îmbrâncite până la primul deținut de serviciu, care le întrebă „dacă doresc să se dezbrace singure sau au nevoie de ajutor. Pentru că el abia așteaptă să le fie de folos“.

Tovarășii deținutului cu funcții administrative izbucniră în hohote de râs. Lucrau la secția vecină – o sală mare, unde erau aranjate scaune în obișnuitul stil nemțesc, ordonat, și unde fetele goale și umilite erau rase pe cap cu niște mașini industriale.

Rasul pe cap avea să rămână cea mai urâtă amintire a Malei din prima ei zi la Auschwitz. Trecuse un an și jumătate de când un Triunghi Roșu își trecuse degetele bătătorite printre cărlionții ei blond-închis – *Ca aurul! Mare păcat!* – țâțâind nemulțumit în timp ce părul ei frumos îi cădea grămăjoare pe umeri, în poală și în palmele desfăcute.

¹ Supraveghetore SS în lagărele naziste

În semn de sfidare, sau din dorința de a păstra o amintire a celei care a fost altădată, Mala prinsese un cârlionț și nu-i dăduse drumul din palmă, deși erau fugărite prin Blocul de Dezinfecție. Nu i-a dat drumul când le-au băgat într-o cadă plină cu o soluție verde și oribil mirositoare; nu i-a dat drumul când i-au aruncat pudră pe pielea zgâriată și usturătoare a capului, la subraț și în zona pubiană; nu i-a dat drumul nici când le-au înghesuit în camera sordidă din tavanul căreia le priveau amenințătoare capetele de duș. Abia mai târziu a aflat Mala că exact la fel arăta și camera de gazare. Spre norocul ei, doctorul de la rampă căuta persoane care știau limbi străine, iar ea vorbea cursiv șase. În loc de gazare, scăpase doar cu un duș normal în ziua aceea. Deținuții esențiali erau greu de găsit, după cum avea să afle în scurt timp.

Fetele ortodoxe se despărțiseră de părul lor cu un soi de resemnare apatică. Oricum ar fi trebuit să renunțe la el în curând; tradiția cerea ca mireasa evreică să se radă pe cap în noaptea nunții și rasă să rămână toată viața, acoperindu-și capul în public cu un turban sau o perucă, cheală până la moarte, așa cum și venise pe lume. Dar Mala nu crescuse într-o familie religioasă. Tatăl ei respingea vehement ideea de comunitate religioasă, ideea că unicul rol al femeii era acela de mamă și gospodină, obligația de a-i consulta pe liderii religioși în aproape toate deciziile importante. Din acest motiv, părăsiseră orașul polonez Brzesko și se mutaseră în mult mai cosmopolitul Anvers, în Belgia, unde își educase fiica să devină o femeie puternică și independentă.

Contrar rânduielilor ortodoxe, Pinkus Zimetbaum i-a oferit Malei cea mai bună educație cu putință, iar când a început să-și piardă vederea, iar afacerea familiei a intrat în criză, nu a știut cum să-i mai mulțumească

Malei că a preluat rolul de întreținător al familiei. Rabini din fosta lor comunitate poloneză conservatoare n-ar fi acceptat niciodată ca o tânără să lucreze la celebrul magazin de modă Maison Lilian, dar Pinkus nu numai că accepta, ci își încuraja călduros fiica să-și câștige singură existența, ca să nu depindă de bunăvoința altora.

- În felul ăsta, dacă eu pătesc ceva, o să te poți întreține singură, Mally. Te-am adus la Anvers ca să-ți poți trăi viața așa cum dorești, nu după cum consideră de cuviință mai-marii comunității. Ca să descoperi singură dragostea și nu să te căsătorești cu un bărbat pe care ți l-a găsit pețitoarea. N-aș suporta să știi că ești nefericită. Vreau să fii liberă și să te bucuri de tot ce-ți oferă viața. Ești atât de inteligentă, Mally. Ești o fată inteligentă și un spirit liber și sunt nespus de mândru de tine. Să nu lași niciodată pe nimeni să-ți răpească libertatea.

Dar naziștii au năvălit în Belgia, după ce-au înghițit la fel de ușor alte state europene, și, spre deosebire de tatăl Malei, puțin le-a păsat dacă e ortodoxă sau asimilată. Evreul era evreu și singurul evreu bun era evreul mort, sau măcar cel care muncea pentru prosperitatea Reichului - aceasta era cea mai nouă concepție care circula printre nemți. Au urmat evenimentele bine cunoscute - lagărul de detenție de la Malines, trenul de vite, Auschwitz, numărul 19880 tatuat pe pielea ei.

Mai întâi i-au luat libertatea. Apoi i-au luat părul. Pe acesta din urmă, Mala reușise să-l recupereze. Într-o bună zi, avea s-o recupereze și pe cea dintâi; își jurase acest lucru.

Acum, deja veterană, se uita compătimitoare la fetele noi, tunse precum oile, și nu se putu abține să nu-și treacă degetele prin păr, ca pentru a se asigura că e încă